

FINNMARKSKOMMISJONENS RAPPORT FOR FELT 3- SØRØYA

Hammerfest, 16. oktober 2013

v/ kommisjonsleder

Jon Gauslaa

Grunnlaget for konklusjonene

- Feltet omfatter all FeFo-grunn (**ikke** privat grunn) på Sørøya. Det ble utlyst 26. mars 2010 i samsvar med reglene i finnmarksloven §§ 30 og 31.
- *Muntlige kilder*: Folkemøter, høringsmøter, befaringer, bevisopptak, partsmedvirkning, interesserepresentanter.
- Kommisjonen har gjennomført sakkyndige utredninger:
 - feltutredning om bruk og rettsoppfatninger (februar 2012)
 - Tematiske utredninger (allmennhetens ressursbruk, sjølaksefiske generelt og i feltet, rettshistorisk utvikling)
- Arkivundersøkelser (FeFo, statsarkivet, Riksarkivet, private arkiver, biblioteker).
- Gjennomgått historisk litteratur, bygdebøker, tidligere utredninger om lokal bruk, rettspraksis, juridisk litteratur.

Grunnlaget for konklusjonene

Den innhentede informasjonen har dannet grunnlaget for kommisjonens vurdering av:

- hvilken bruk har vært utøvd på Sørøya (varighet, omfang, innhold, sammenheng, eksklusivitet/dominerende)?
- hvilke rettsoppfatninger har bruken vært et utslag av, og hvilke rettsoppfatninger har den gitt opphav til?

Konklusjonene bygger på gjeldende rettsprinsipper om rettserverv med grunnlag i langvarig bruk

- alders tids bruk, hevd, lokal sedvanerett, festnede forhold. De nevnte ervervsgrunnlagene stiller krav om:
 - *langvarig og sammenhengende bruk av et visst omfang, som må bygge på en beskyttelsesverdig oppfatning om at bruken er utslag av en rettighet (god tro).*

Oversikt over konklusjonene

Den generelle rettighetssituasjonen i feltet:

- Finnmarkseiendommen (FeFo) er eier av den grunnen på Sørøya som ble overført fra Statskog ved finnmarkslovens ikrafttreden
- Finnmarksloven stadfester/lovfester den lokale befolkningens kollektive bruksrettigheter i feltet.
- Lokalbefolkningens bruksrettigheter har grunnlag i loven og i deres tradisjonelle bruksområder også i alders tids bruk.
 - Lokalbefolkningens bruksrettigheter er i disse områdene beskyttet mot opphevelser og omfattende innskrenkninger
- Det er med grunnlag i alders tids bruk også etablert en alminnelig kollektiv bruksrett til reindrift i feltet.
 - Retten har samme rettslige beskyttelse som andre rettigheter som har grunnlag i alders tids bruk, og må utøves innenfor lovgivningens rammer

Oversikt over konklusjonene

Kommisjonen har vurdert ett fremsatt krav om erverv av kollektive rettigheter:

- *Akkarfjord bygdelag*; eiendomsrett eller særlig (eksklusiv) bruksrett til et område nordøst på Sørøya (nord for Oterbukta-Saksfjorden)
 - Vilkårene for erverv av kollektiv eiendomsrett er ikke oppfylt.
 - Folk som sogner til det området kravet gjelder har imidlertid med grunnlag i alders tids bruk opparbeidet en selvstendig kollektiv bruksrett til området.
 - Bruksretten er ikke eksklusiv, men har karakter av en rettsbeskyttet fortrinnsrett til utmarksressursene i området.

Oversikt over konklusjonene

Kommisjonen har vurdert to fremsatte krav om erverv av individuelle rettigheter (med visse kollektive innslag):

- *Larine Johnsen med familie*, har med grunnlag i vel 100 års helårlig reindrift på den sørvestre delen av Sørøya denne retten i behold, og andel i den kollektive reindriftsretten på øya.
 - Dette gjelder selv om driften ble avviklet i 2005.
- Familien har også andel i den kollektive bruksretten som er ervervet i og omkring Øyfjord-området på den sørvestre delen av øya.
- Familien har ikke fått medhold i krav om eiendomsrett til en festetomt litt lenger nord på øya (gnr. 10, bnr. 1, fnr. 4).
 - Vilkårene for hevdserverv anses ikke oppfylt.
- *Johan Anders Bongo* har fått medhold i krav om å få stadfestet sin andel i retten til helårs reindrift på den nordøstre delen av øya.

Spørsmål behandlet uavhengig av krav

Kommisjonen skal etter finnmarksloven § 33 bokstav a), jf. § 32 uttale seg om hvem eier grunnen i feltet, og hvilke bruksretter som gjelder der uavhengig av fremsatte krav

- Kommisjonen har derfor i rapportens kapittel 7 generelt behandlet den kollektive rettighetssituasjonen i feltet
- Dette er også nødvendig for å ta stilling til spørsmålet om erverv av eventuelle kollektive eller individuelle rettigheter ut over dette

Spørsmål om mulige *individuelle rettighetserverv* som ikke er brakt inn for kommisjonen, er ikke vurdert

- Umulig å identifisere alle slike spørsmål.
- Spørsmålene kan bringes inn for de alminnelige domstolene. Det gjelder også andre spørsmål som kommisjonen ikke har behandlet.

Saker som ikke er behandlet

Kommisjonen har mottatt en del meldinger/krav om mulige rettigheter som ikke er realitetsbehandlet fordi:

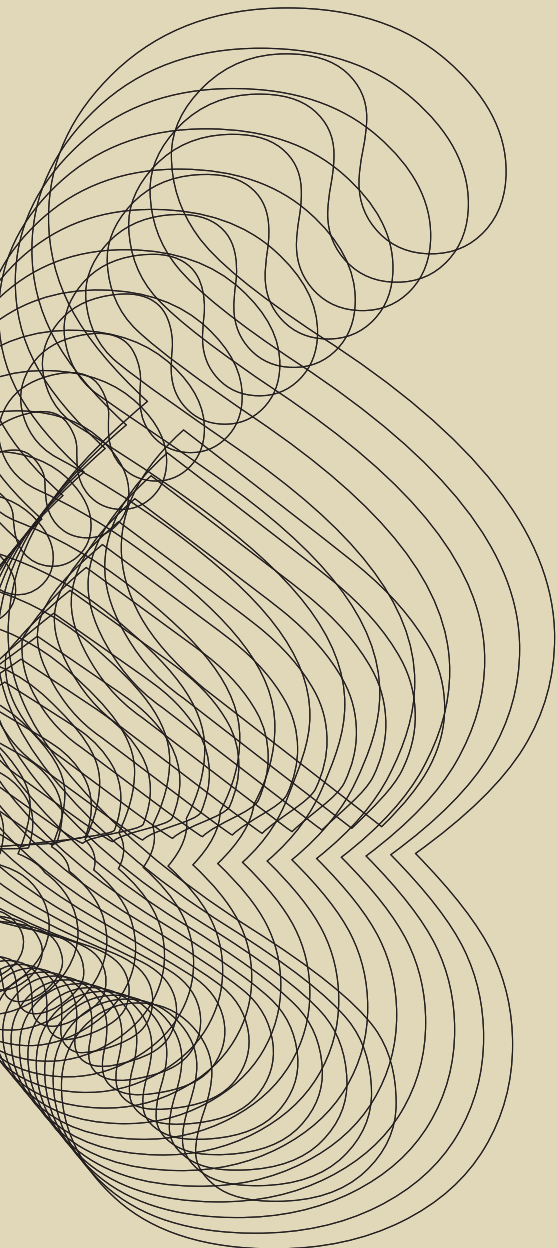
- Spørsmålene faller utenfor kommisjonens mandat fordi de ikke gjelder FeFo-grunn, jf. finnmarksloven § 29 (1).
 - Kravene gjelder privat grunn eller grunn i kommunalt eie.
- Noen krav har en karakter som ikke krever behandling ut over det som er gjort i den generelle delen av rapporten.
 - Nærmere undersøkelser har vist at kravene ikke gjelder krav om erverv av individuelle eier- eller bruksrettigheter.
 - De spørsmålene kravene reiser er derfor behandlet som ledd i kommisjonens generelle vurderinger av rettighetsforholdene.
- Spørsmål som er åpenbart uegnet for behandling i kommisjonen. Jf. finnmarksloven § 30 (3).

Saker som ikke er behandlet

Grensedragningen mellom dagens antatte FeFo-grunn og tidligere utmålte private eiendommer

- Kommisjonen har ikke oppfattet sitt mandat slik at den skal ta stilling til spørsmål om uklare eiendomsgrenser av eget tiltak. Temaet er overhodet ikke berørt i finnmarkslovens forarbeider.
 - Svært tidkrevende arbeid. Av Finnmarks 61 000 registrerte eiendommer antas over 6000 å ha uavklarte grenser (sirkeleiendommer og ikke kartfestede eiendommer). Av disse ligger om lag 250 på Sørøya.
- I den grad slike spørsmål er brakt inn for kommisjonen er de ansett som åpenbart uegnede for utredning her, jf. finnmarksloven § 30 (3).
- Å avklare eiendomsgrenser vil for en stor del måtte bygge på en tolkning av dokumenter knyttet til gamle utmålsforretninger, og ikke på en vurdering av hvordan områdene har vært brukt.
- I tilfeller det er behov for grenseavklaring anbefaler kommisjonen at FeFo og vedkommende private grunneier kontakter kommunen som matrikkelmyndighet eller reiser sak for jordskifteretten.

Nærmere om konklusjonene

Eiendomsrett (rapportens kapittel 7)

- Den grunnen på Sørøya som ble overført til FeFo fra Statskog ved finnmarkslovens ikrafttreden er eid av FeFo.
 - Sørøya har en annen eiendomshistorie enn Finnmark for øvrig.
 - I middelalderen var øya et privatrettslig gods som lå sameie mellom ulike adelsslekter (2/3) og kongefamilien (1/3).
 - I 1753 ble Sørøya – i motsetning resten av Finnmark som var en form for allmenning der lokalbefolkningen har hatt ulike bruksrettigheter – full ut underlagt kongemaktens eierrådighet.
 - I årene etter jordutvisningsresolusjonen av 1775 ble utviklingen på Sørøya mer parallell med utviklingen ellers i kyst-Finnmark.
 - Staten har fradelt til dels store eiendommer til private og utøvd andre grunneierdisposjoner. Staten var grunneier ved finnmarkslovens ikrafttreden. Retten ble da overført til FeFo.

Nærmere om konklusjonene

Bruksrett (rapportens kapittel 7)

- Lokalbefolkningen i feltet har kollektive bruksrettigheter til bl.a. bufebeite, torv, jakt, fangst og fiske, og multeplukking
 - På 1700-tallet lå rettighetene i hovedsak til kongemakten. Øya var da et krongods der kongen hadde full privatrettslig rådighet.
 - Utviklingen etter 1775 har medført at lokalbefolkningen med grunnlag i alders tids bruk har ervervet ulike kollektive bruksrettigheter innenfor sine respektive bruksområder.
 - Rettighetene har et selvstendig rettsgrunnlag, og er beskyttet mot opphevelser og sterke innskrenkinger (Grl § 105).
 - Rettighetene er i dag i hovedsak stadfestet/kodifisert i finnmarksloven, og om utøves innenfor de rammene som følger av finnmarksloven og annen relevant lovgivning.
 - Lokalbefolkningens bruksrett har et *dobbelt rettsgrunnlag*: alders tids bruk og finnmarksloven.

Nærmere om konklusjonene

Bruksrett (rapportens kapittel 7)

- Rettstilstanden er av allmenningsliknende art (bruksrettigheter ligger til lokalbefolkningen, eiendomsretten til grunnen til andre; i statsallmenningene til staten; på Sørøya til FeFo).

FeFo disponerer over rettighetene i medhold av finnmarksloven.

- FeFo kan ikke disponere på en måte som fortrenger de lokale brukerne fra deres tradisjonelle bruks- og høstingsområder.
 - Dette gjelder særlig bruk som utøves med utspring i lokale bygdesamfunn (f.eks. Akkarfjord) i de områdene hvor befolkningen i disse bygdene tradisjonelt har høstet av utmarksressursene.
- Andres rettigheter i feltet (kommunens øvrige innbyggere, fylkets innbyggere, andre) har sitt grunnlag i loven, og har ikke samme rettslige vern som den lokale bruken
 - Bruk som kun har grunnlag i loven må stå tilbake for den lokale bruken for eksempel ved ressursknapphet.

Nærmere om konklusjonene

Reindrifftsrett (rapportens kapittel 8)

- Det er etablert en alminnelig kollektiv bruksrett til reindrift på Sørøya med grunnlag i alders tids bruk, jf reindrifftsloven § 4.
 - Retten kan utøves innenfor reindrifftslovens rammer.
 - Retten er – som andre bruksrettigheter – beskyttet mot opphevelser og omfattende innskrenkninger.
 - Den hviler som en heftelse på grunneierens rådighet, men må utøves på en måte som ikke er til urimelig skade eller ulempe for andre rettighetshavere på øya.
 - Siidaandelshaverne i distrikt 19 har andel i bruksretten innenfor distriktsgrensene, men retten ligger ikke eksklusivt til disse.
 - Enkelte spørsmål om erverv av reindrifftsrettigheter av mer individuell karakter (rett for familier) er vurdert i kapittel 11.

Nærmere om konklusjonene

Akkarfjord bygdelađ (rapportens kapittel 9)

- Akkarfjord bygdelađ har krevd anerkjent erverv av eiendomsrett eller særlige bruksrettigheter på den nordøstre delen av Sørøya (nord for linjen Oterbukta-Saksfjorden).
 - Bygdelađet har fått medhold i den forstand at den befolkningen som sogner til dette området med grunnlag i alders tids bruk har ervervet en fortrinnsrett til utmarksressursene i området.
 - Retten har grunnlag i alders tids bruk og har karakter av en rettsbeskyttet kollektiv bruksrett
 - Retten begrenser FeFos eierrådighet i området, og det må unngås at andres bruk fortrenger den lokale bruken.
 - Det er ikke ervervet rettigheter ut over dette, i form av eksklusive bruksrettigheter eller en kollektiv eiendomsrett.

Mer om det rettslige grunnlaget

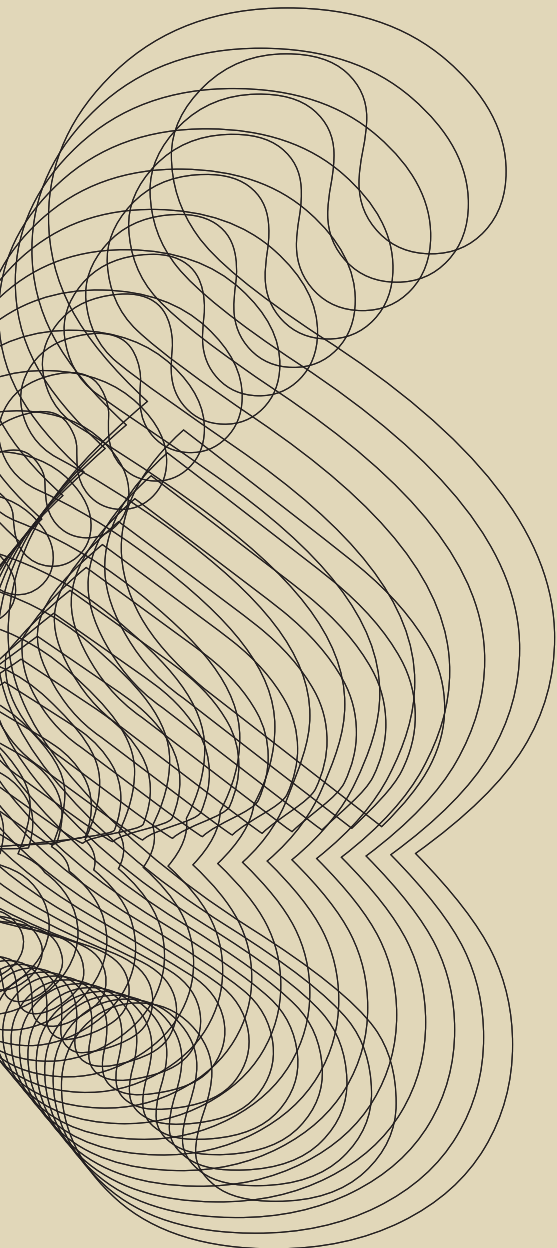
- Internrettslige prinsipper om rettighetserverv med grunnlag i langvarig bruk (i hovudsak alders tids bruk)
- ILO 169 medfører at de internrettslige vilkårene ikke kan praktiseres strengt, men gir ikke rom for andre konklusjoner.
 - Artikkel 14: Skal gjennomføres en grundig kartlegging i samsvar med gjeldende nasjonal rett, men gir ikke føringer for resultatet.
 - Kravet i art 14 (1) om “dominerende” bruk er ikke ulikt kravet om “eksklusiv” bruk for å erverve eiendomsrett ved bruk i alders tid (ikke krav om absolutt eksklusivitet ved alders tids bruk).
 - Både reindrift og fastboende har en beskyttet bruksrett, jf. ILO artikkel 14 (1) annet punktum, men bruk og rettsoppfatninger oppfyller ikke kravene for erverv av eiendomsrett.
 - Statens eiendomsrett går langt tilbake i tid ("Sørøy-retten") og senere utøvelse av eierrådighet har vært relativt sterk.

Enstemmighet/dissenser

Rapporten er enstemmig, bortsett fra på ett punkt:

- Den rettslige karakteren av retten til laksefiske i sjø med faststående redskap (dissens 4-1)
 - Flertallet (Gauslaa, Heggelund, Magga og Pedersen): Bruksmåten har et selvstendig rettsgrunnlag i gammel bruk, og dermed et vern mot opphevelser og omfattende begrensninger
 - Mindretallet: (Næss): Retten har grunnlag i finnmarksloven, men det lokale sjølaksefisket har en beskyttelsesverdig posisjon
- Ulik bevisvurdering mellom flertall og mindretall
 - Mindretallet: antar at sjølaksefisket hadde mindre omfang før lovreguleringen i 1905 enn det flertallet har antatt. Usikkert om det har oppstått rettsoppfatninger om selvstendig rett til fiske.

Overprøving av kommisjonens konklusjoner

- FeFo skal etter finnmarksloven § 34 *uten ugrunnet opphold* ta stilling til kommisjonens konklusjoner, og sørge for nødvendige tinglysninger om man er enig i konklusjonene.
- Tvister om kommisjonens konklusjoner kan bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark (etableres ventelig våren 2014) innen 16. april 2015, jf. finnmarksloven § 38.
- Tvister om konklusjoner i rapporten (eller spørsmål som ikke er realitetsbehandlet), kan alternativt bringes inn for de alminnelige domstolene (Hammerfest tingrett).
 - Initiativet til saksanlegg må komme fra vedkommende private part eller andre med rettslig interesse i saken. Dette gjelder enten FeFo har motsatt seg eller godtatt kommisjonens konklusjon.
- Partene kan som alternativ til rettslig prøving, anmode kommisjonen om å mekle, jf. finnmarksloven § 34.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISJONEN

Mer informasjon

www.finnmarkskommisjonen.no

www.finnmarkskommisjonen.no

Takk for oppmerksomheten!